Гусейнова І.Р., студентка ІІ-го курсу групи ЗФБС-22-М, ФБСО
науковий керівник к.е.н., доц. Дячек С.М.,
доцент кафедри фінансів та цифрової економіки
Державний університет «Житомирська політехніка»

МЕТОДИ ОЦІНКИ РІВНЯ РИЗИКІВ У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В умовах ринкових економічних відносинах кожен суб'єкт господарюючої діяльності протягом його функціонування стикається з численними зовнішніми та внутрішніми ризиками, які перешкоджають фінансовій стійкості та досягненню стабільно отримувати високі прибутки.

Одним із важливих етапів управління ризиками підприємства є оцінювання ймовірності настання ризикових подій та виявлення наслідків їх впливу. Питанням дослідження методів оцінки ступеню ризику у процесі управління підприємством присвячені праці таких вітчизняних науковців, як Зянько В.В., Перерва Т.В., Андрушків Б.М., Паляниця В.А., Семенова К.Д., Тарасова К.І., Васильєва Т.А., Лєонов С.В., Кривич Я.М., Козенков Д.Є., Нікітін П.А., Скопенко Н.С., Федулова І.В., Мазник Л.В., Кириченко О.М., Удворгелі Л.І., Петрова В.Ф., Дерменжі Д.Ф.та інші.

Оцінка ризиків включає в себе якісний та кількісний аналіз. Якісний аналіз ризиків полягає у визначенні джерел, факторів, ступенів ризиків, а також можливість виявити потенційні зони ризиків та його види. Кількісний аналіз ризиків спрямований на визначення величини параметрів окремих ризиків або ризику певного проекту у цілому.

Варто зазначити, що станом на сьогодні існує чимало методів оцінювання ризиків у процесі управління підприємством. Узагальнюючи погляди науковців, що наведені в низці літературних джерел [1-7], можна виділити наступні методи оцінки рівня ризиків, їх переваги та недоліки (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння методів оцінки рівня ризиків підприємства

Методи оцінки рівня ризиків	Сутність	Переваги	Недоліки
Статистичний метод	Визначення ймовірності настання ризикових подій та величину можливих витрат за умови достовірних інформаційних ресурсів.	Найбільш достовірний та обґрунтований метод оцінки рівня ризику при наявності статистичної інформації за довгий період часу; невеликі фінансові витрати для проведення оцінки.	Відсутній єдиний підхід до розрахунку коефіцієнта ризику; трудомісткість; вимагає дослідження ризиків на основі статистичних даних за великий проміжок часу; неможливо врахувати усі фактори ризику.
Метод експертних оцінок	Визначення рівня ризику при дефіциті статистичної інформації та який ґрунтується на думках експертів.	Можна застосовувати при недостатності статистичних даних; дозволяє виявити найсуттєвіші ризики й середні ймовірності їх настання.	Суб'єктивний характер отриманих результатів, що зумовлює відсутність ймовірності отримання незалежної експертної оцінки; вимагає застосування великої кількості показників оцінки та компетентність експертів.
Метод використання аналогів	Оцінка ступеню ризику на основі дослідження бази даних про проведення аналогічних проєктів в ідентичних умовах.	Простота; можливість використовувати як засіб попередньої оцінки проєктів; невеликі затрати на проведення оцінки.	Не враховує постійного розвитку різних видів діяльності; наявність аналогів, які для певних проєктів неможливо підібрати.
Метод «дерева рішень»	Порівняння нормативних та фактичних значень, відхилення яких визначає величину ризику, яку оцінюють за прийнятою шкалою.	Наочність; дозволяє співвіднести суб'єктивні та об'єктивні оцінки можливих дій.	Трудомісткість; не враховує вплив зовнішніх факторів на фінансову діяльність підприємства.
Аналіз чутливості	Дослідження залежності певного показника проекту від зміни значення будь-якого параметра, при цьому не змінюючи інші величини.	Об'єктивність; прозорість; простота; можливість виявити зони підвищеного ризику; не вимагає збору об'ємної статистичної інформації.	Не дозволяє одержати ймовірнісні оцінки потенційних відхилень вихідних параметрів, а також визначити діапазон змін значень параметрів; дослідити можна лише модельну зміну параметрів, а не реальну.
Аналіз сценаріїв	Оцінка рівня ризиків, яка спрямована на вивчення чутливості реагування очікуваного прибутку до змін в ключових змінних величинах та можливий інтервал значень цих змінних.	Наочність; надає інформацію про чутливість і потенційні відхилення; дозволяє аналізувати якомога більше можливих сценаріїв та додаткові змінні; дає більш чітке уявлення про проект при процесі розробки сценаріїв.	Трудомісткість; кожен сценарій потребує достовірного прогнозування; відсутність оцінки зазнання розміру збитків, внаслідок настання ризикових подій.
Аналітичний метод	Система статистичних оцінок, що ґрунтується на заздалегідь обраних експертами першорядних параметрів та подальшого їх аналізу впливу факторів на них.	Простий та доступний для більшості метод розрахунків; величина витрат для проведення цієї оцінки є невеликою.	Не враховує певних факторів ризику на вплив ступеня ризику в цілому; наявність детальних відомостей про проект або вид діяльності; відсутня перспектива детального вивчення всіх факторів ризику.
Метод аналізу доцільності втрат	Ідентифікація можливих зон ризику та розрахунок потенційних втрат; при даному методу дослідження спрямоване на фінансову стійкість підприємства.	Виявлення найбільш ризикованих статей витрат; достовірна оцінка ризиків і фінансової стійкості підприємства; невеликі розміри затрат для проведення оцінки.	Неможливо проаналізувати джерела ризику; виключається детальне врахування усіх факторів ризику; використовується лише у разі наявності фінансової звітності підприємства.

Метод «Монте-Карло»	Оцінка рівня ризику при масовій сукупності факторів ризику, що виникають у будь-якому виді діяльності підприємства; визначення діапазонів зміни їх значень і дослідження ймовірності усіх параметрів.	Висока точність прогнозування; сценарії формуються на основі діапазонів можливих змін випадкових параметрів і підібраних закону розподілу; необмежена кількість можливих сцен; дозволяє отримати форму розподілу ймовірностей ризикових подій.	Можливий лише для прогнозованих оцінок; може застосовуватись у разі наявності комп'ютерних програмних забезпечень; трудомісткий та затратний по інформаційним та матеріальним ресурсам.
Метод Дельфі	Метод, який полягає в анонімності надання висновку членами експертної команди, проводячи систематичні опитування, на основі яких складається прогноз ризикованих подій та їх оцінка.	Вільне висловлювання усіма членами експертної команди; об'єктивне вивчення проблем, які вимагають оцінки.	Надмірна об'єктивність оцінок; трудомісткий за часом проведення та вимагає багато організаційних зусиль.

Дослідження підтверджують, що для оцінки рівня ризику кожен з науковців схиляється до використання різної кількості та складу методів. Так, Тарасова К.І. [7] виділила такі методи оцінки рівня ризиків як: статистичний метод, метод аналізу доцільності витрат, аналітичний метод, метод аналогів, метод експертних оцінок та метод «Монте-Карло. В свою чергу, крім вищезазначених методів, Петрова В.Ф. [6] пропонує також використовувати метод «мозкової атаки», метод «дерева рішень», метод критичних значень, аналіз чутливості та аналіз сценаріїв. Козенков Д.Є. та Нікітін П.А. [5] акцентують свою увагу на методі аналогій, аналізі чутливості, аналізі методами імітаційного моделювання, аналізі ризику можливих збитків, методі зваженої суми оцінок критеріїв, методі Дельфі та методі «дерева рішень».

Дерменжі Д.Ф. [2] запропонував такі методи оцінки ризиків, як комплексний метод, систематичний метод, статистичні методи, аналітичні методи, методи експертних оцінок, метод оцінки фінансової стійкості, рейтинговий метод, нормативний метод, фундаментальний метод та метод аналогів. Науковець статистичні методи класифікує на оцінку вірогідності виконання, аналіз вірогідного розподілу потоку платежів, дерево рішень, імітаційне моделювання ризиків. У свою чергу, в складі аналітичних методів виділяє: аналіз чутливості, метод коректування норми дисконту з урахуванням ризику, метод еквівалентів, метод сценаріїв.

Виходячи з даних табл. 1, можна зазначити, що при виборі одного з методів оцінки ризику потрібно враховувати умови застосування (величина інформаційних ресурсів, затратність для проведення оцінки, очікуваний результат після реалізації методу, тривалість оцінювання ризиків тощо).

Найпростішими методами можна вважати метод використання аналогів, аналіз чутливості та аналітичний метод. Також при дефіциті інформаційних ресурсів можна використати метод експертних оцінок або аналіз чутливості. Підприємствам, які мають наміри оцінити ризики за допомогою малозатратного варіанту, варто обрати один з таких методів, як статистичний метод, метод використання аналогів, аналітичний метод або метод аналізу доцільності втрат. Метод експертних оцінок, метод Дельфі чи метод використання аналогій можна застосувати, якщо керівництво підприємства бажає оцінити ризики за допомогою експертів-фахівців.

Досліджуючи сутність, переваги та недоліки деяких методів, можна зазначити, що варто враховувати інформаційні, фінансові та трудові ресурси, які забезпечать проведення оцінки рівня ризиків. Також як і більшість науковців, дотримуємось думки, що ефективніше комбінувати методи оцінки рівня ризиків. Адже це дасть можливість виявити більше факторів ризику, достовірно та детально оцінити ступінь ризиків у процесі управління підприємством.

Список літературних джерел

1. Балджи М.Д., Карпов В.А., Ковальов А.І., Костусєв О.О., Котова І.М., Сментина Н.В. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: Навчальний посібник. – Одеса: ОНЕУ, 2013. 670 с.
2. Дерменжі Д.Ф. Визначення сутності фінансових ризиків та основних методів їх оцінки в умовах нестабільної ринкової економіки. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 25. с.71-74.
3. Економічний ризик: методи оцінки та управління: Навчальний посібник / Т. А. Васильєва, С. В. Лєонов, Я. М. Кривич та ін.; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2015. 208 с.
4. Економічні ризики: методи вимірювання та управління: Навчальний посібник / Скопенко Н.С., Федулова І.В., Мазник Л.В., Кириченко О.М., Удворгелі Л.І.; за заг. ред. Скопенко Н.С. К.: НУХТ, 2021. 344 с.
5. Козенков Д.Є., Нікітін П. А. Основні методи оцінки ризиків у сучасному ризик-менеджменті. Бізнес Інформ. 2012. №. 10. С. 248-253.
6. Петрова Н.Ф. Методичне забезпечення оцінки ризиків підприємства. Соціальна економіка. 2015. №2. С. 148-153.

Тарасова К.І. Методологічні засади кількісної оцінки ризиків. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка. 2013.Вип. 23. С. 367-372.